Niet langer een delinquent

Een bespreking van Steven Snauwaert, *Ex-gangster. Hoe ik als zware crimineel erin slaagde uit te groeien tot een brave burger,* **Gent, Borgerhoff & Lamberigts, 2014, 221p.**

Luc Robert *

In dit boek beschrijft Steven Snauwaert hoe hij in de criminaliteit is gerold en na veel vallen en opstaan zijn leven terug op de rails probeert te krijgen. Na een aantal gewapende overvallen en in totaal bijna een decennium achter de tralies heeft hij zijn vuisten en vuurwapens ingeruild voor een pen. In dit boek tracht hij al schrijvend af te rekenen met enkele demonen uit zijn verleden en beoogt hij anderen – in de epiloog richt hij zich vooral tot 'verstoten jongeren' (p.221) – een les aan te reiken vanuit zijn ervaringen: "*ik vind het belangrijk die ervaring met hen te delen om te voorkomen dat ze in de zware misdaad verzeilen.*"

Het boek is chronologisch opgesteld en begint vanaf Snauwaerts vroegste herinneringen. Doorheen 30 korte hoofdstukken loodst hij de lezer doorheen de herinneringen aan en ervaringen tijdens zijn kindertijd, naar zijn afdaling in de wereld van de criminaliteit, met een relatief snelle escalatie van vechtpartijen naar gewapende overvallen, zijn wedervaren met Justitie en het leven in de gevangenis, tot een nieuwe liefde die hem aanvaardt, zijn vrijlating, het breken met het verleden en zijn bewuste keuze om een ander pad te bewandelen dan dat van de criminaliteit.

Snauwaerts verhaal illustreert de waarde van individuele verhalen in de sfeer van het justitiële. Het unieke van persoonlijke belevenissen staat niet los van algemene vraagstukken en maatschappelijke uitdagingen. Dit boek toont hoe het levensverhaal van één persoon raakvlakken heeft met tal van criminologische, strafpolitieke, juridische en sociale thema's. Het doet denken aan wat de Amerikaanse socioloog C. Wright Mills ooit zag als het verschil tussen 'private troubles' en 'public issues', waarbij een persoonlijke bekommernis een privé-aangelegenheid is, maar een 'issue' verwijst naar *"matters that transcend these local environments of the individual and the limited range of his life"*[1]. Er duiken in zijn verhaal meerdere publieke kwesties op die het boek de moeite waard maken om het te lezen. Ik belicht er lukraak twee.

Controle en toezicht

Steven Snauwaert krijgt voor zijn aandeel in een reeks gewapende overvallen van de 'Opexbende' een celstraf van acht jaar. Na ongeveer drie van zijn acht jaar kent de strafuitvoeringsrechtbank hem een voorwaardelijke invrijheidstelling toe. De voorwaarden waaraan hij zich moet houden en de (perceptie van) controle voelt hij aan als zeer indringend: *"Ik was het gevoel kwijt dat ik zelf controle had over mijn leven. […] De voorwaarden beletten mij om mijn eigen leven te leiden. Ze voelden letterlijk als een blok aan mijn been"* (p.103). Het duurt enkele maanden tot hij door het lint gaat en twee mensen ineen slaat. Korte tijd later belandt hij terug achter de tralies, waar hij wacht tot zijn eerste uitgaansvergunning om naar het buitenland te vluchten. Na enkele maanden meldt hij zich in België terug aan; spanningen met zijn vriendin en hun geldproblemen zorgen dat hij geen andere uitweg meer ziet. Hij bouwt vervolgens in de gevangenis terug aan zijn relatie en na enkele jaren slaagt hij erin om elektronisch toezicht te krijgen. Ook dat valt fiks tegen. De stringente beperkingen met een enkelband confronteren Snauwaert met zijn eigen psychologische grenzen. *"Gevangen zijn in mijn eigen huis was er te veel aan. Ik wilde echt vrij zijn."* (p.130). Hij beslist om zich terug aan de gevangenis te melden; zijn relatie loopt niet meer en door het elektronisch toezicht zijn de spanningen op de spits gedreven. *"Terug naar de gevangenis gaan was voor mij de beste oplossing. Daar kon ik geen verdere schade en leed aan anderen berokkenen"* (p.131). Hij meldt zich daags nadien aan de gevangenis van Brugge met zijn enkelband en zijn ontvanger.

Deze passages maken duidelijk hoe zwaar het kan zijn om met voorwaarden en toezicht om te gaan. Snauwaert is trouwens geen uitzondering. Uit onderzoek blijkt dat sommige veroordeelden verkiezen om de onzekere beperkte vrijheid buiten de gevangenis in te ruilen voor de zekere onvrijheid in detentie.[2] Dit impliceert dat er wel degelijk een punitieve dimensie zit in straffen buiten de gevangenis en dat (zowel qua duur als voorwaarden) niet al te 'vrijpostig' met toezicht en controle in de gemeenschap moet worden omgegaan.

Re-integratie, vrijlating en desistance

Snauwaerts verhaal illustreert treffend hoe het stopzetten van een criminele carrière (in vakliteratuur spreekt men van 'desistance from crime') doorgaans met vallen en opstaan gebeurt. Na drie mislukkingen (bij een voorwaardelijke invrijheidstelling, een uitgaansvergunning

* *Luc Robert is hoofdredacteur FATIK en onderzoeker bij het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie.*

1 *C. Wright Mills, The Sociological Imagination, New York, Oxford, 1959, 8.*

2 *Bijvoorbeeld: Petersilia, J., "When Probation Becomes More Dreaded Than Prison", Federal Probation, Vol.54, 1990, 23-27.*

en bij elektronisch toezicht) en met tal van problematisch detentiegedrag (vechtpartijen, rebellie) zit Steven Snauwaert niet bepaald met goede papieren. Toch is zijn straf, zoals dat van de overgrote meerderheid van veroordeelden, eindig in de tijd. Hij zal vroeg of laat de gevangenis verlaten en dan is het vooral de vraag hoe hij de gevangenis zal verlaten. Dat werpt de vraag op naar de samenhang en relaties tussen de voorbereiding op re-integratie, de (beslissing over) vrijlating en desistance.

Na de gevangenissen van Brugge, Oudenaarde en Gent stevent Snauwaert in de gevangenis van Tilburg af op strafeinde. Een voor hem zinvol contact met een psychiater (eerst tijdens sessies, na Snauwaerts transfer houdt de psychiater schriftelijk contact) en een correspondentie met een jeugdvriendin zijn ankerpunten die hem bij momenten weerhouden om te beginnen zwalpen. Naarmate de datum van zijn vrijlating nadert, duikt voor Snauwaert de onzekerheid en twijfel over de toekomst op. Vooral één vraag houdt hem bezig**:** *"Hoe word je een beter mens?"* (p.193). Ondanks het toegenomen zelfbesef (onder meer door de sessies en de correspondentie met de psychiater) blijft hij met die vraag worstelen. Bovendien botst hij op een institutionele muur, het gevolg van zijn mislukkingen uit het verleden. *"Ik had echter gewoon hulp nodig om het beter te doen. Volgens de testen van de PSD was ik een psychopaat en volgens de strafuitvoeringsrechtbank was ik te gevaarlijk om vrijgelaten te worden"* (p.193). Een laatste vraag om aan de hand van een uitgaansvergunning een woonst te zoeken, wordt twee weken voor zijn strafeinde geweigerd door de Directie Detentiebeheer. Over de weigeringen waar hij tegenaan keek, stelt hij zelf: *"Wat een onzin, wat een gevaarlijke beslissing. Ik kreeg totaal geen kans om te re-integreren in de maatschappij"* (p.193). Hij neemt contact op met een zware jongen die hij kent en hem onderdak zal geven bij zijn vrijlating.

Bij zijn vrijlating uit de gevangenis van Wortel pikt zijn vriend hem op en begint meteen over mogelijke nieuwe feiten. Toch is Snauwaert niet meer dezelfde. Wanneer zijn vriend vraagt om mee een 'klusje' te gaan doen, voelt hij dat hij dat niet meer wilt: *"…ik voelde dat ik veranderd was. Ik wilde iets bijdragen aan de mensheid, aan de maatschappij. Iets nobels doen. Onvoorwaardelijk"* (p.198). Snauwaert neemt contact op met de vrouw waarmee hij correspondeert en kan via haar onderdak krijgen. Haar relatie loopt spaak en Snauwaert en zij worden een koppel. Geregeld weigert hij in die eerste periode nog 'lucratieve klusjes'**:** *"Het was heel verleidelijk omdat ik financieel krap bij kas zat, maar ik was halsstarrig en bleef geloven dat ik ook op een normale manier kon slagen"* (p.202). Al zeer snel gaat het koppel samenwonen en plannen ze een huwelijk.

Hij besluit het boek met een epiloog waarin hij zijn levenslessen opsomt en vooral zich toespitst op zijn ervaringen met Justitie en het gevangeniswezen. Zonder te fulmineren tegen 'het systeem' identificeert hij 'twee vereisten om gevangenen weer op het goede pad te helpen', te weten: **"***een menselijke behandeling' en 'een effectieve straf zodat je precies weet wanneer je kan vrijkomen"* (p.219). Vanuit zijn perspectief brengt hij een sterk punt aan: de onzekerheid over wanneer je als veroordeelde vrij zal zijn. **"***Die onzekerheid is enorm belastend en psychisch heel zwaar, niet alleen voor jezelf maar ook voor je familie. Mensonterend zelfs"* (p.220). Ook dit is gekend uit internationaal (voornamelijk Amerikaans) onderzoek. De psychische onzekerheid over de datum dat men echt naar buiten kan, is in eerder onderzoek al omschreven als één van de 'pains of parole': **"***Anxiety, fear, loss of dignity, excessively limited freedom, uncertainty of one's future – these are the pains a parole system brings with it, and they must be justified.***"**[3]

Wanneer zijn boek verschijnt, geeft Steven Snauwaert enkele interviews. Hij slaagt er voorlopig in om zijn leven op de rails te houden. Stoppen met een gevulde delict-carrière is geen sinecure; een leven heropbouwen na criminaliteit en na jaren detentie is dat evenmin. Gelukkig dat hij kan terugvallen op enkele sleutelfiguren, gelukkig dat hij zelf beslist heeft te willen afrekenen met zijn verleden, gelukkig dat hij bij strafeinde toch snel onderdak vond en op mensen kon rekenen, gelukkig dat hij blijft zoeken naar wettelijk toelaatbare manieren om een inkomen te hebben, etc. De vraag is echter of we als samenleving deze publieke kwesties moeten laten afhangen van geluk…

Ik vind dit boek zeer de moeite waard. Zelfs al wekken de eerste hoofdstukken de indruk dat hij zich achter zijn jeugd wil verstoppen en zit er veel machismo in de beschrijvingen, toch blijft het een boek dat vlot leest en een rauwe boodschap brengt. Qua schrijfstijl is Snauwaert recht voor de raap, zonder verbale tierlantijntjes. De inhoud van het boek krijgt zo ook de nodige stilistische kracht. Dat het werk veel linken met beleid en publieke discussies bevat, bevestigt voor mij de waarde van dit soort getuigenissen. Nu maar hopen dat Snauwaert met zijn ervaringskennis en zijn verhaal de beoogde mensen bereikt. Ook op dat vlak kunnen in ons land nog stappen worden gezet.[4]

3 *M. Mandel, "Rethinking parole", Osgoode Hall Law Journal, Vol.13, 1975, 523.*

4 *Ervaringskennis wordt in de sfeer van misdaad en straf veel te gemakkelijk over het hoofd gezien, ook bij de totstandkoming van belangrijke wetgeving. Robert, L., "Veelzeggende stilte? Ervaringskennis van (ex-)gedetineerden en strafuitvoering: aanzetten tot een problematisering", in W. Bruggeman, E. De Wree, J. Goethals, P. Ponsaers, P. van Calster, T. Vander Beken en G. Vermeulen (eds.)* **Van pionier naar onmisbaar. Over 30 jaar Panopticon***, Antwerpen, Maklu, 2009, 312-319.*